

Az irodalmi levelek feldolgozójának sem árt, ha a diplomatika és paleográfia problémáival is megismerkedik, mert hiszen irodalmi levél nemcsak a XIX. században volt, hanem sokkal korábban is. Például VERANCSICS ANTAL leveleit miért ne tartanók irodalmiaknak? A XVI. század leveleit pedig paleográfiai ismeretek nélkül még a legélénkebb fantáziával sem igen lehet elolvasni. Bizonyos alapismeretek, szakképzettség szükségesek ehhez, akkor még mindig marad elég tér, hogy a kéziratáros „vadászszenvedélyét“ necsak különböző „Lillák“ személyének tisztázása, hanem latinnyelvű rövidítések föloldása tekintetében elégtse ki.

CSAPODI CSABA.

Könyvkiadók csalárdságai a XVIII. században. A XVIII. századi könyvkiadás történetéhez hasznos egykorú adatokat tartalmaz GEORG PAUL HÖNN coburgi városi tanácsnoknak *Betrugs-Lexikon* című könyve (2. kiadás, Coburg, 1761), amelynek a könyvtárosokra vonatkozó fejezetét folyóiratunkban már ismertettük. A könyvkiadással kapcsolatban elkövetett visszaélések összefoglalását a *Buchhändler betrügen* című fejezete adja. HÖNN könyve a német kiadókat leplezi ugyan le, de minthogy a XVIII. században hazánkban a magánkönyvkiadók és magánnyomdászok (LANDERER, TRATTNER, ROYER, STREIBIG, WEBER stb.) bevándorolt, vagy a német viszonyokkal ismerős hazai németek voltak, az alább ismertetendő kiadói családokat a magyarországi magánkönyvkiadónál is feltételezhetjük, annál inkább, mert adataink vannak rá, hogy egyes kiadói visszaéléseket a mi könyvkiadóink is valóban elkövettek.

HÖNN szerint a „*Buchhändler*“, akik alatt a kiadókat is kell értenünk, csalásaikat a következőképen űzik:

1. Ha egy másik könyvkereskedő kiadványait titokban utánnyomatják és hogy e saját kiadványaikat minél gyorsabban eladhassák, olcsóbban árúsítják, mint amennyiért a jogos kiadó tudja adni, s ezt azért tehetik, mert ők a szerzőnek nem fizetnek a könyvéért, mint a jogos kiadó. S minthogy ezért az ő kiadványuk jobban fogy, mint a jogos kiadóé, kárt okoznak neki.
2. Ha csonka (defect) könyveket adnak el tudatosan, s amikor a vevő felelősségre vonja őket, azzal a mentegetődzéssel állnak elő, hogy vagy a könyvkötőnél történt a csonkulás, vagy maga a vevő okozta azt, — s a hiányt nem pótolják.
3. Ha híres férfiakkal in Collegiis Academicis tartott előadásait lejegyeztetik s az előadó felülvizsgálata, sőt tudomása, engedélye nélkül kinyomatják, s hogy a gyanút elhárítsák magukról, idegen, vagy gyakran költött kiadó (erdichtete Verleger) nevét nyomtatják rá.
4. Ha régi, értéktelen könyveknek, amelyek nem kelnek, új címet adnak s hogy újakként hassanak, a széleit lereszelik, hogy a megbarnult papírszegélyt eltávolítsák és a könyv széle ismét fehér legyen.
5. Ha az újkidadású könyv évszámát meghamisítják olymódon, hogy újabb évszámot nyomtatnak legalább néhány száz példányára, — hogy mint új könyv érdeklődést kelthessen.

6. Ha nyomdahelyül Amsterdamot, vagy valamelyik hollandiai város nevét hamisítják a címlapra, hogy olyan árat kérhessenek érte, mint a hollandiai anyagért.¹

7. Ha címlapul és külső ívekül finom, fehér, — belső ívekül pedig durva, fekete (schwarzes) papirost használnak, amivel a könyvet átfestett koporsókhöz teszik hasonlónak.

8. Ha nem alkalmaznak figyelmes és szorgalmas korrektorokat, amivel mind a szerzőnek, mind a könyvnek nem csekély gyalázatot szereznek.

9. Ha rossz könyvek elé előkelő emberekkel iratnak előszót, akik a legjobb ajánlást írják, hogy a vevőket minél inkább hozzácsalogassák.

10. Ha a rosszul menő könyvekhez accessiókat, pótköteteket nyomtatnak, ezeket azonban nem a parte nyomatják, hanem immediate, hogy a jót a rosszal együtt eladhassák.

11. Ha új kiadásnál azt nyomtatják a címlapra, hogy *editio secunda correctior, emendatior, locupletatior*, — pedig a könyv még rosszabb, mint az első volt.

12. Ha egy már megjelent és jólmenő könyv címét nyomtatják kiadványuk címlapjára.

13. Ha az újságíró urakkal (durch die Herren Journalisten) havi folyóirataikba meg nem érdemelt magasztalásokat, vagy pedig gáncsoló, de rájuk hasznos bírálatokat iratnak, hogy a könyvkedvelőkben annál nagyobb érdeklődést keltsenek.

14. Ha úgy mesterkednek, hogy kiadványaik nyilvánosan megbélyegeztessenek, vagy elkoboztassanak, és a hóhérral elégettessenek, hogy annál nagyobb legyen az érdeklődés irántuk s a megmaradt példányok annál drágábban keljenek el.

15. Ha kéziratokat rég elhunyt előkelő és nagynevű tudósok neve alatt nyomtatnak ki.

16. Ha ívjelzésnél az ábécé egyes betűit átugorják, kihagyják, de a lapszámozást és a szöveget pontosan, helyesen folytatják. Így aztán a vásárló könyvkereskedők, akiknek a vásáron nincs idejük a collationáláshoz, azt hiszik, hogy a könyv annyi ívet tartalmaz, mint amennyit az utolsó ív betűjelzése mutat s ennek megfelelő árat fizetnek érte.

¹ Az 1751-i bázeli bibliának SZATMÁRNÉMETI PAP ISTVÁN által írt előljáró beszéde szerint a boroszlói kiadású példányok „közül sokakban *Amstelodam* vagyon feltéve“ kiadási helyül. Sőt ugyanott még azt is írja — olvassuk HARSÁNYI ISTVÁN: A magyar biblia (1927) című jeles művében —, hogy „ez után az Újtestamentum is kis formában, *minden helynek feltétele nélkül*, hol és ki által nyomtattatott legyen, ugyanezen tipográfus által kinyomattatott“. A boroszlói 1725-i teljes kiadású bibliából eddig, sajnos, egy példány sem ismeretes, de a kis formájú Újtestamentum-kiadásból már előkerült egy ... példány, melynek címlapján *Amstelodam* szerepel kiadási helyül. (Ez a példány igazolja SZATMÁRNÉMETI PAP ISTVÁN ama tudósításának helyességét, hogy a Boroszlóban nyomtatott bibliák némelyikén *Amstelodam* szerepel.) Ezt a példányt PONGRÁCZ JÓZSEF pápai ... könyvtárnok vásárolta meg 1922-ben. (HARSÁNYI: i. m., 77—78. l.)

HÖNN e visszaélések felsorolása után ellenszerűl azt javasolja, hogy azokat, akik könyvkereskedői pályára lépnek, tovább kell iskoláztatni, mint eddig, ki kell őket képezni, hogy egy-egy könyv jóságát maguk is meg tudják ítélni, s ne csak kárukra tanuljanak; — hogy a kiadásra felajánlott könyvek megbírálására kérjenek föl tudós, értelmes embereket; — s a hatóság adjon ki könyvkereskedelmi szabályzatot, mely szerint a fenti visszaélések kemény büntetéssel, elkobzással büntetessenek; — privilégium pedig ugyanarra a könyvre két vagy több könyvkereskedőnek ne adassék.

TR. Z.